

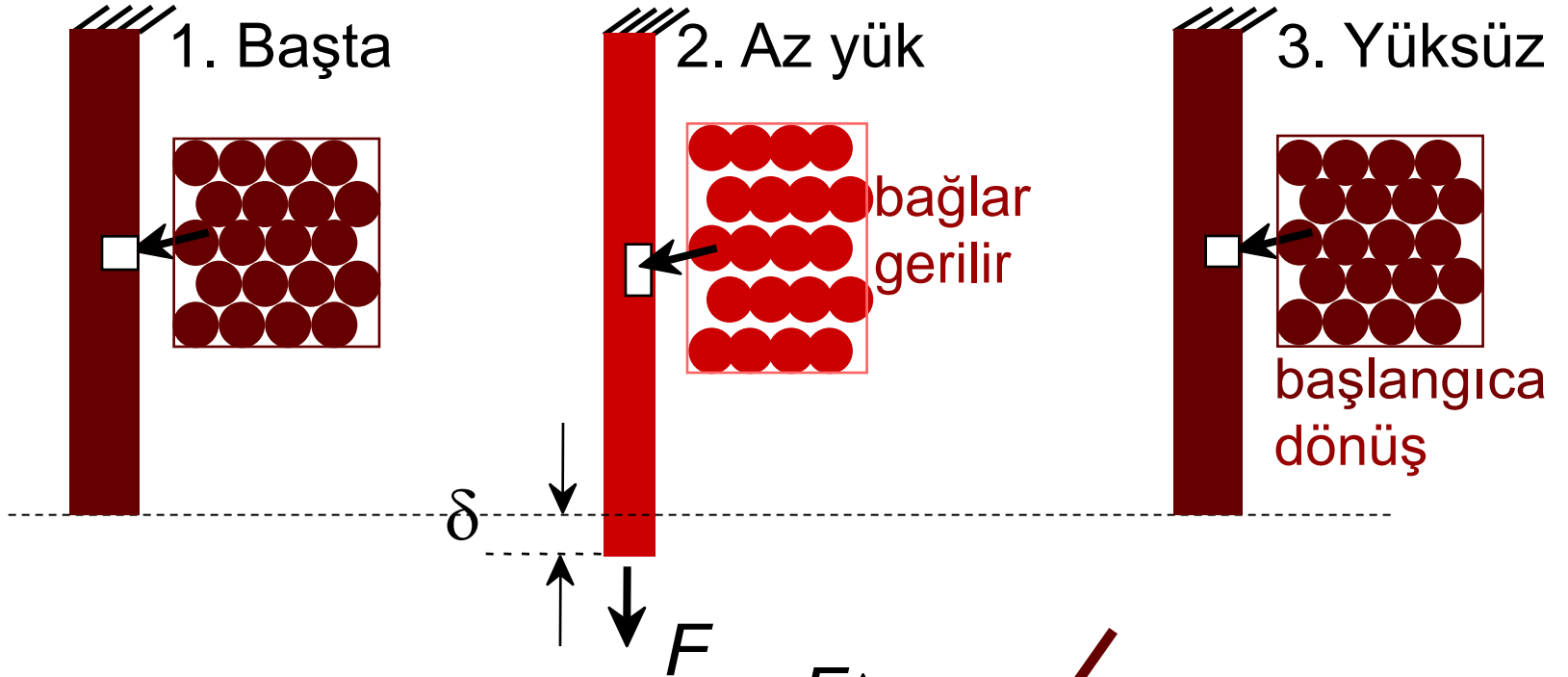
Bölüm 6:

Mekanik Özellikler

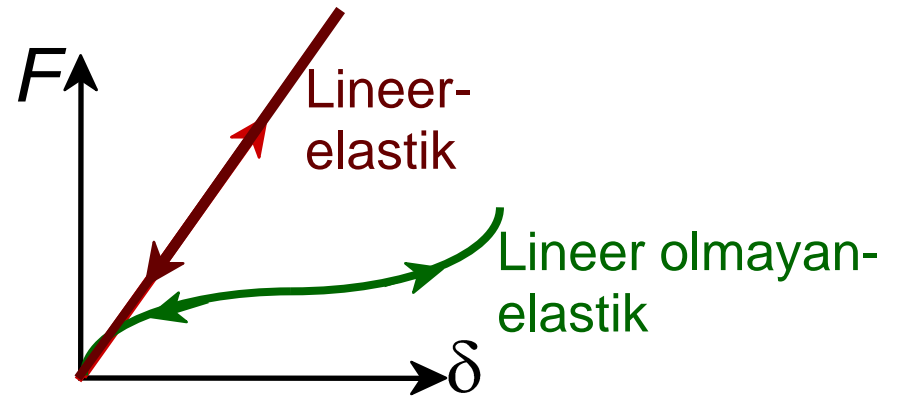
- Gerilme ve birim şekil değişimi: Nelerdir? Ve neden yük ve uzama terimleri kullanılmaz?
- Elastik davranış: Yükler az ise, ne kadar deformasyon yaratır? Hangi malzemeler en az deformasyona uğrar?
- Plastik davranış: Hangi noktada malzeme kalıcı bozulur? Hangi malzemeler en fazla kalıcı deformasyona dayanır?
- Süneklik ve tokluk: Nelerdir ve nasıl ölçülebilirler?

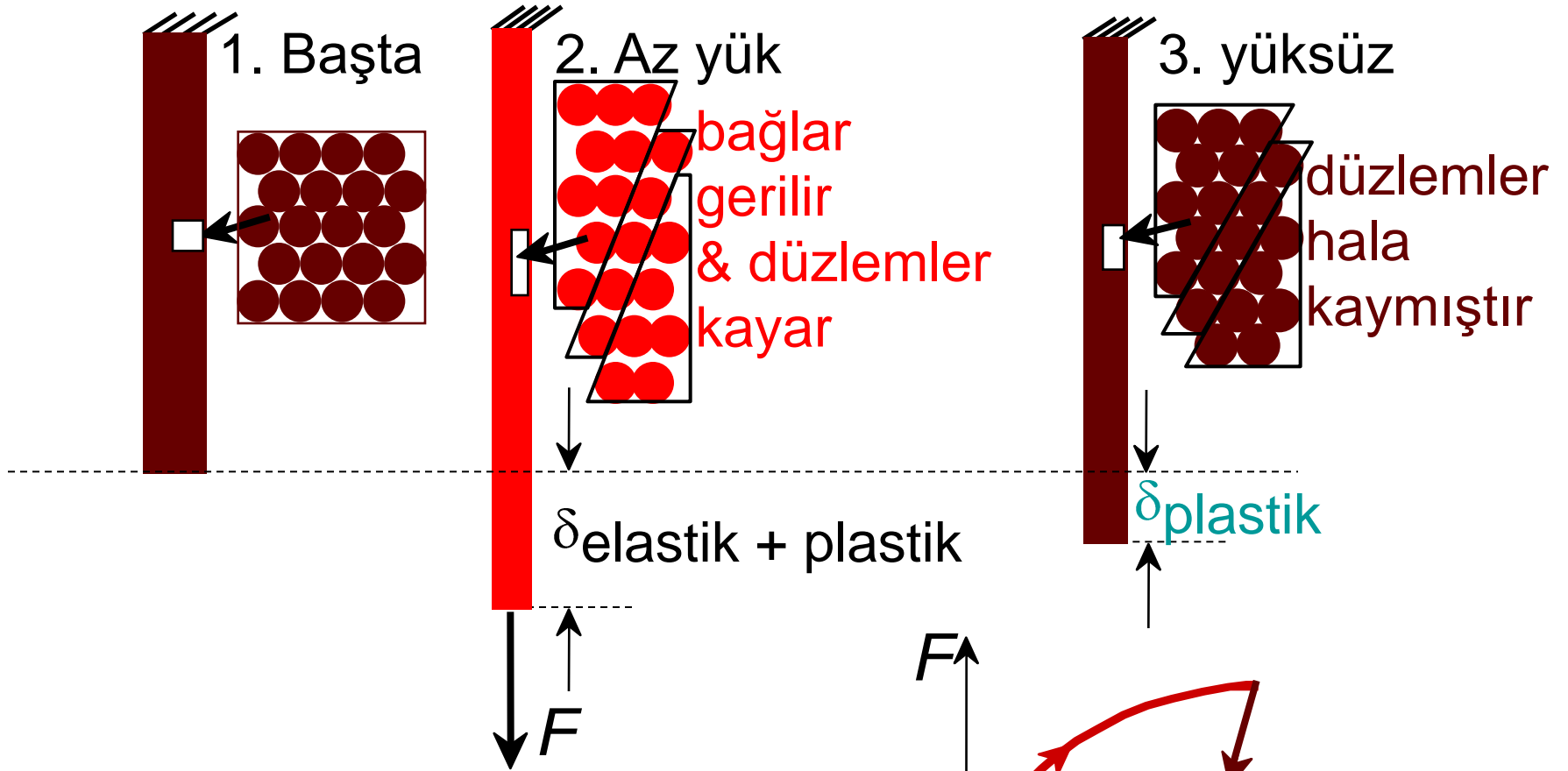
Elastic Deformasyon

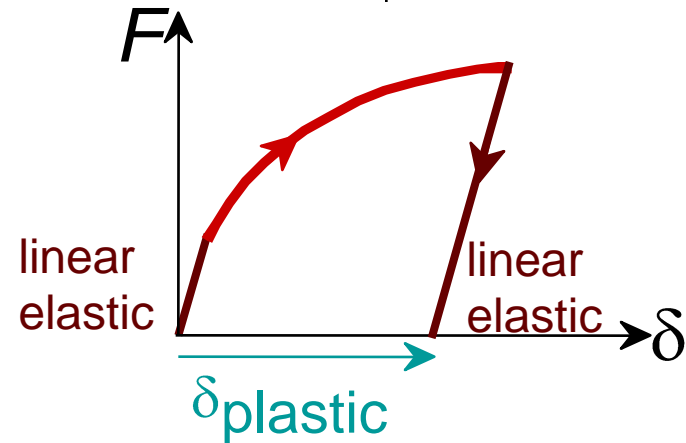
Elastik demek geridnřr!

Plastik Deformasyon (Metaller)

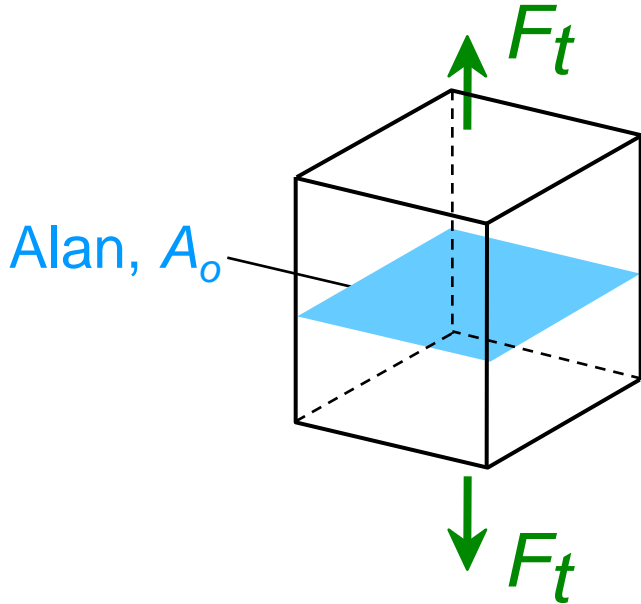

Plastik demek **kalıcı!**

Mühendislik Gerilmesi

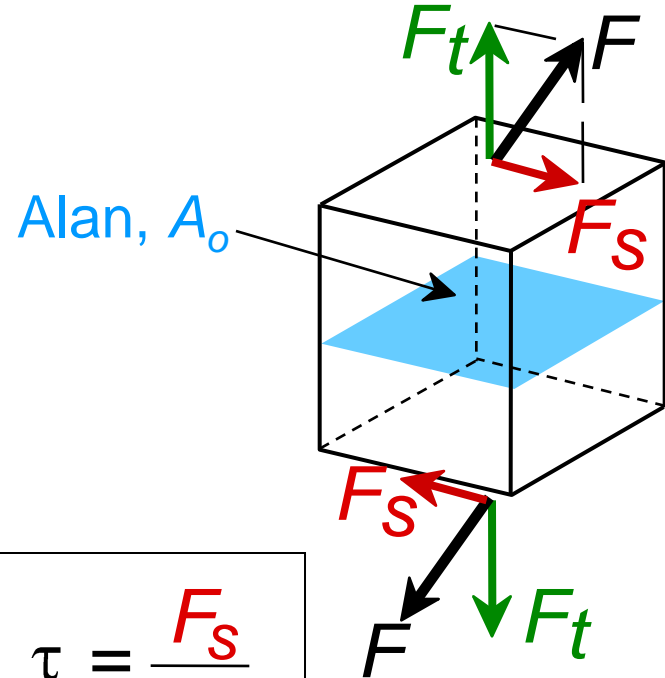
- Çekme gerilmesi, σ :

$$\sigma = \frac{F_t}{A_o} = \frac{\text{lb}_f}{\text{in}^2} \text{ or } \frac{\text{N}}{\text{m}^2}$$

yükten önceki
orjinal alan

- Kayma gerilmesi, τ :

$$\tau = \frac{F_s}{A_o}$$

∴ Gerilimin birimi:
N/m² yada lb_f/in²

Bazı Gerilim Türleri

- **Basit çekme: Kablo**

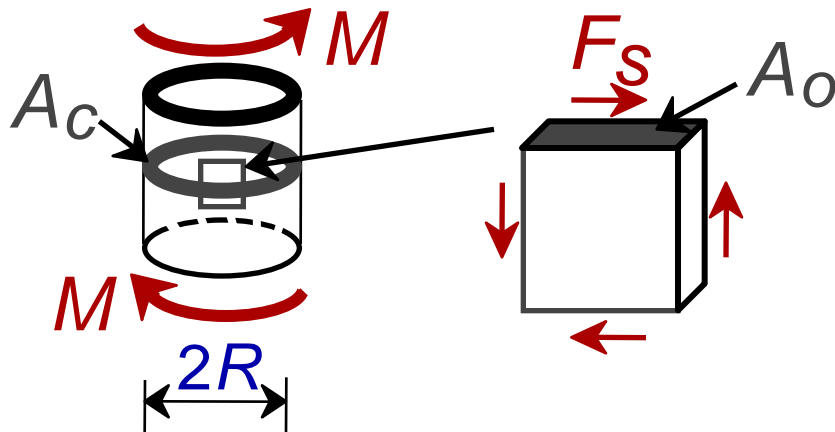
$A_0 =$ kesit alan
(yükten önce)

$$\sigma = \frac{F}{A_0}$$

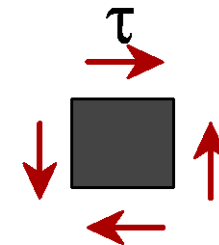

- **Burkma (kaymanın bir çeşiti): çevirme mili**

Kayak çekici (photo courtesy P.M. Anderson)

$$\tau = \frac{F_s}{A_0}$$

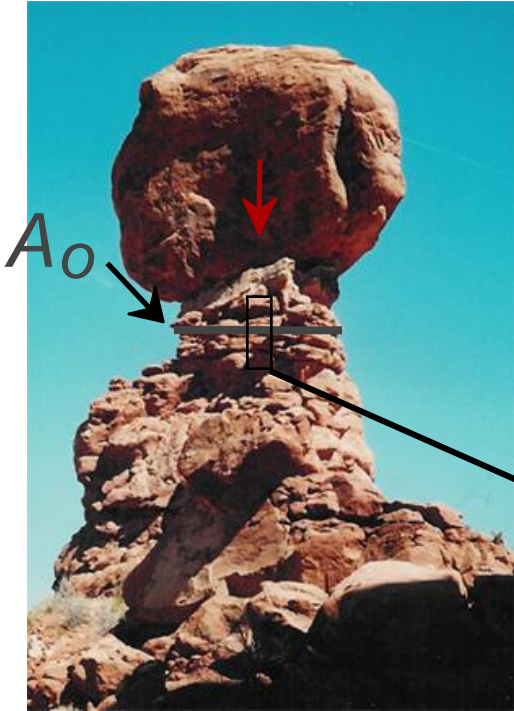

Not: $\tau = M/A_c R$

Diğer Gerilim Durumları(i)

- Basit basma:

Denge taşı, Arches
National Park
(photo courtesy P.M. Anderson)

Canyon Köprüsü, Los Alamos, NM
(photo courtesy P.M. Anderson)

$$\sigma = \frac{F}{A_0}$$

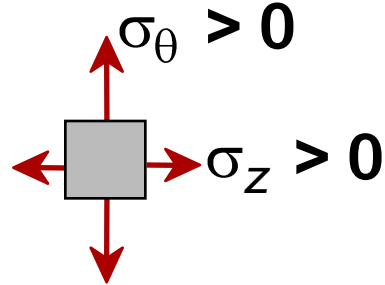
Not: basma yapı elemanı
($\sigma < 0$).

Diğer Gerilim Durumları(ii)

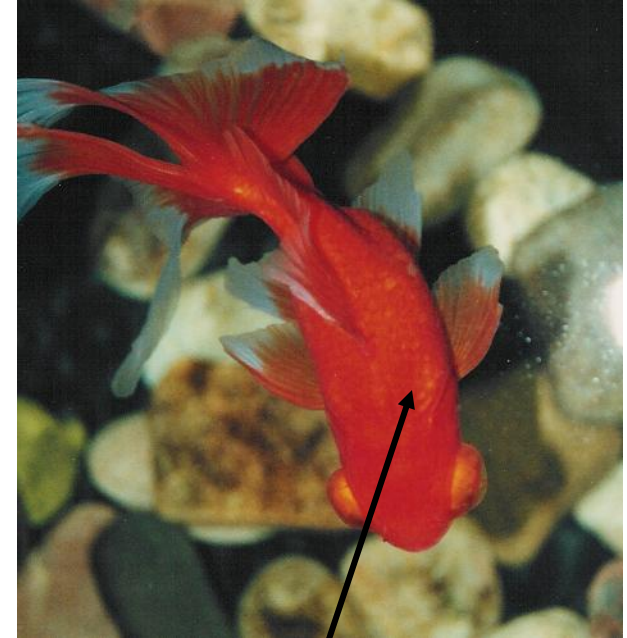
- İki eksenli (biaksiyal) çekme:

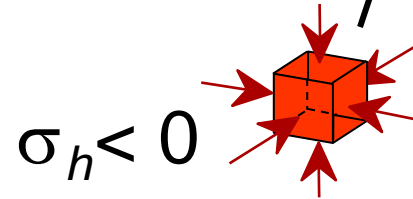
Basıçlı tank
(photo courtesy
P.M. Anderson)

- Hidrostatik basma:

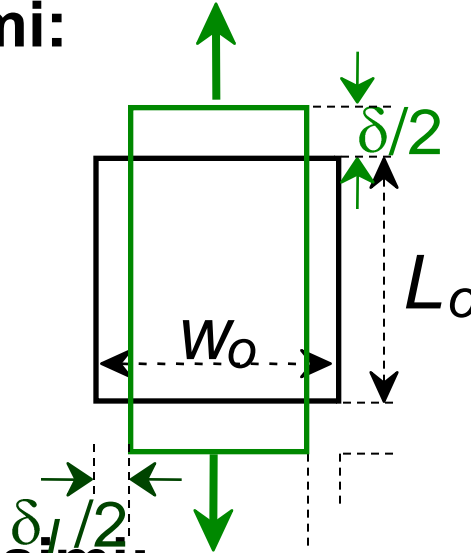
Suyun içindeki balık
P.M. Anderson)

Mühendislik Birim Şekil Değişimi

- Çekme şekil değişimi:

$$\varepsilon = \frac{\delta}{L_0}$$

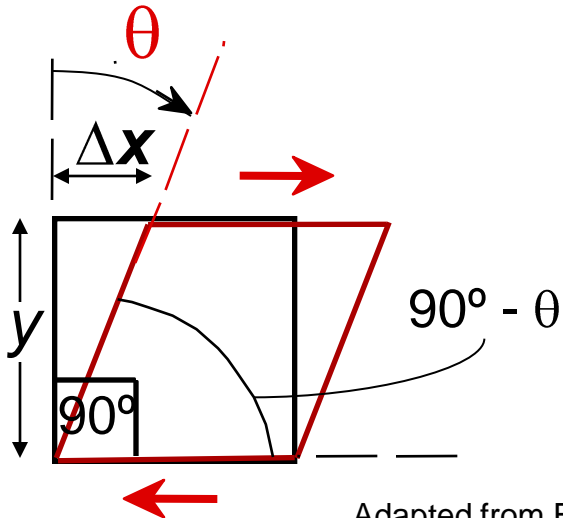

- Lateral (Yanal) şekil değişimi:

$$\varepsilon_L = \frac{-\delta_L}{W_0}$$

- Kayma şekil değişimi:

:

$$\gamma = \Delta x / y = \tan \theta$$

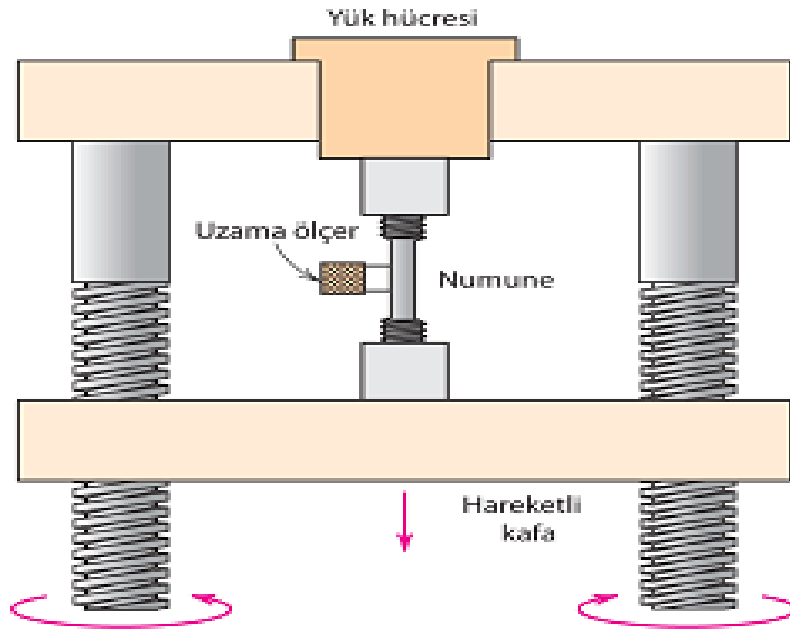
şekil değişimi her zaman birimsizdir

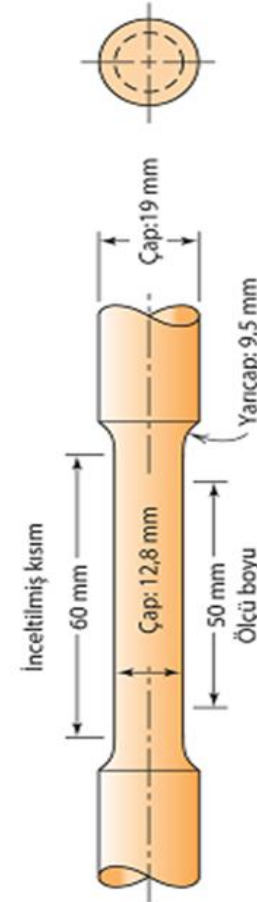

Gerilme-Şekil Değişirme Testi

- Tipik çekme testi makinası

- Tipik çekme testi numunesi

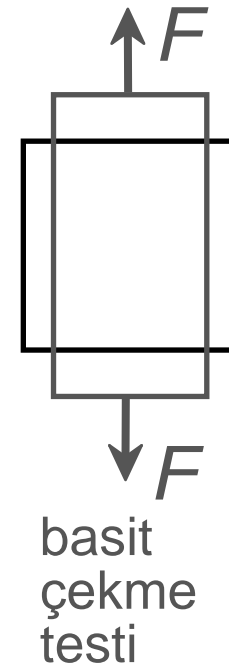
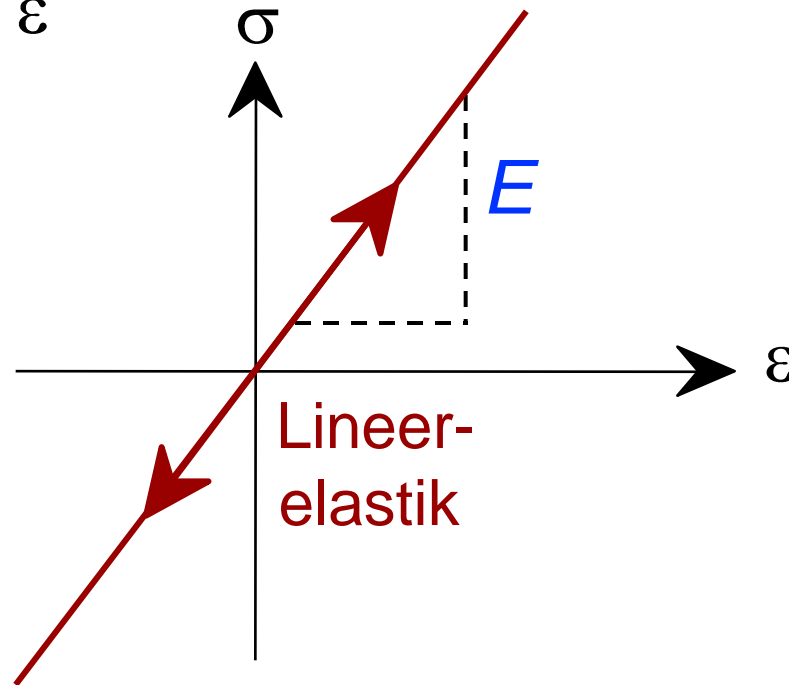
Adapted from Fig. 6.2, Callister & Rethwisch 8e.

Adapted from Fig. 6.3, Callister & Rethwisch 8e. (Fig. 6.3 is taken from H.W. Hayden, W.G. Moffatt, and J. Wulff, *The Structure and Properties of Materials*, Vol. III, *Mechanical Behavior*, p. 2, John Wiley and Sons, New York, 1965.)

Lineer Elastik Özellikler

- **Elastiklik Modülü, E :**
(Young modülü olarakta bilinir)
- **Hooke Kanunu:**

$$\sigma = E \varepsilon$$

Poisson oranı, ν

- Poisson oranı, ν :

$$\nu = -\frac{\epsilon_x}{\epsilon_z} = -\frac{\epsilon_y}{\epsilon_z}$$

metaller: $\nu \sim 0.33$

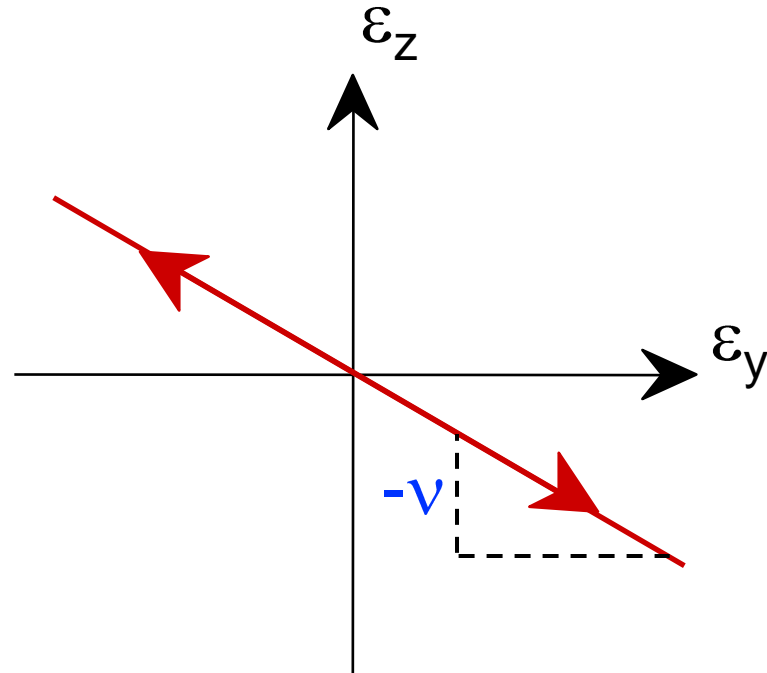
seramikler: $\nu \sim 0.25$

polimerler: $\nu \sim 0.40$

Birimleri:

E : [GPa] veya [psi]

ν : boyutsuz

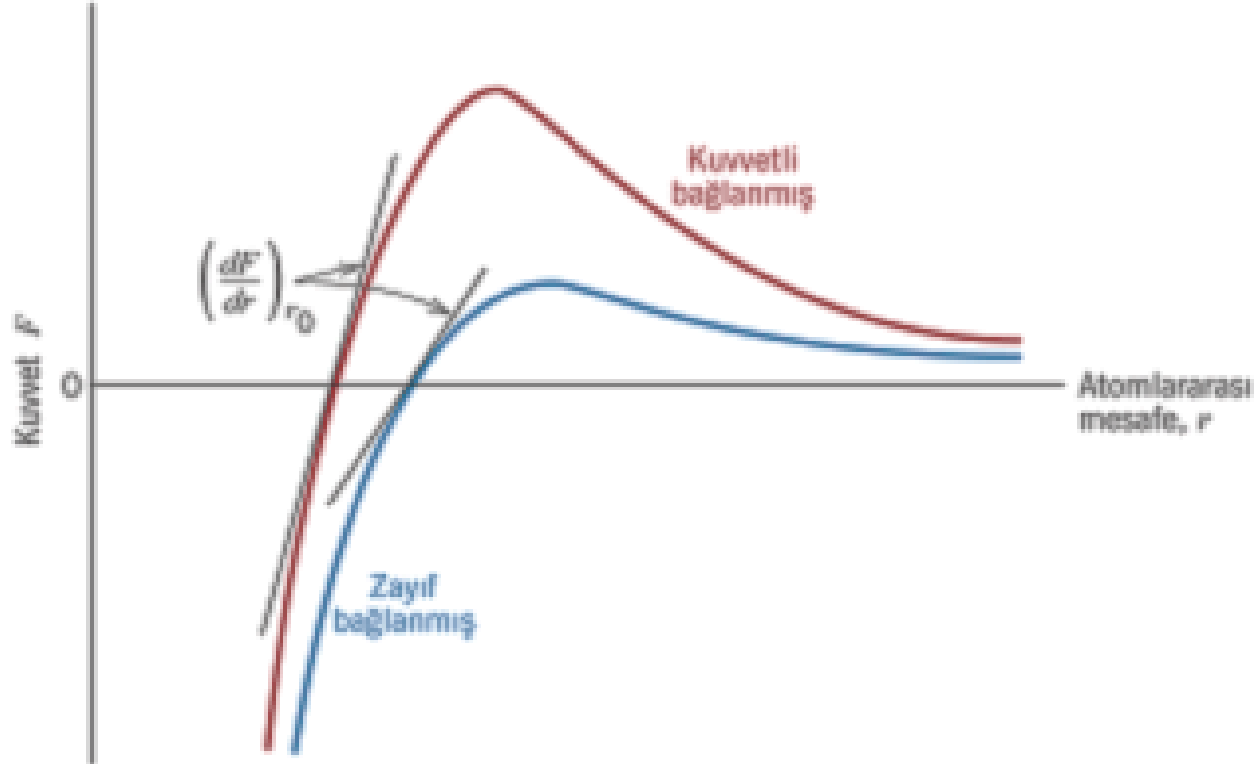

$\nu > 0.50$ yoğunluk artar

$\nu < 0.50$ yoğunluk azalır

Mekanik Özellikler

- Metallerde elastik modülün büyüklüğü, atomlar arası uzaklığın r_0 olduğu denge konumunda eğrinin eğimiyle orantılıdır.

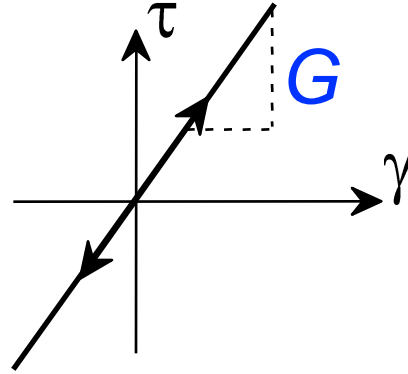
Adapted from Fig. 6.7,
Callister & Rethwisch 8e.

Diğer Elastik özellikler

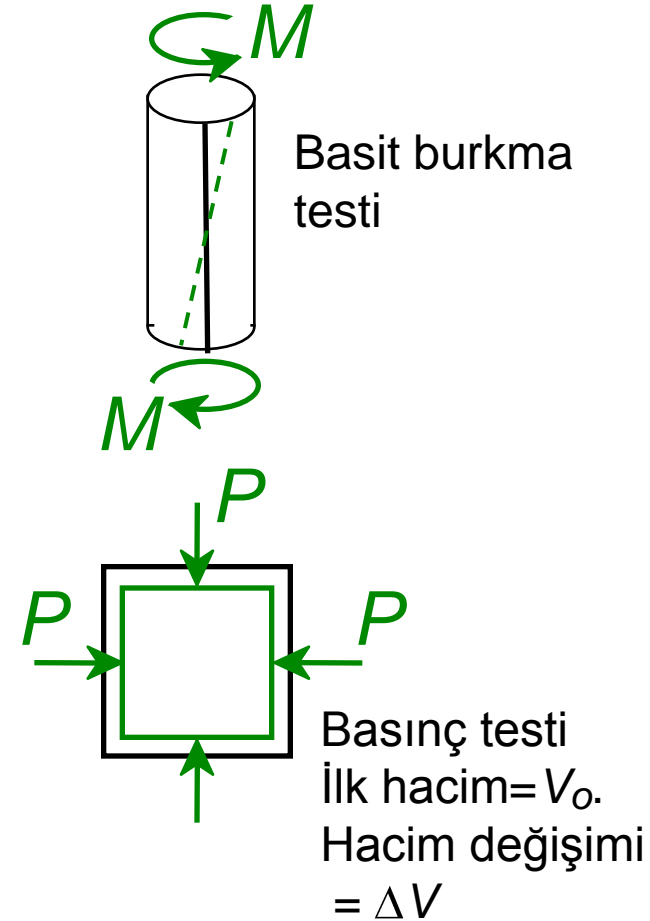
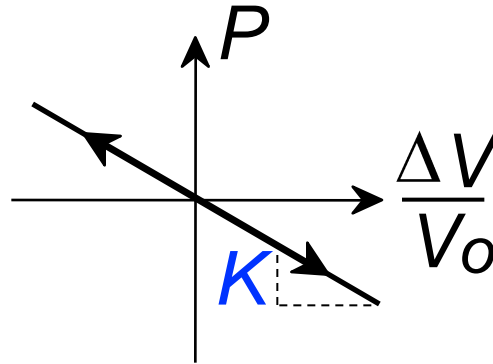
- Elastik Kayma modülü, G :

$$\tau = G \gamma$$

- Elastik Hacim modülü, K :

$$P = -K \frac{\Delta V}{V_0}$$

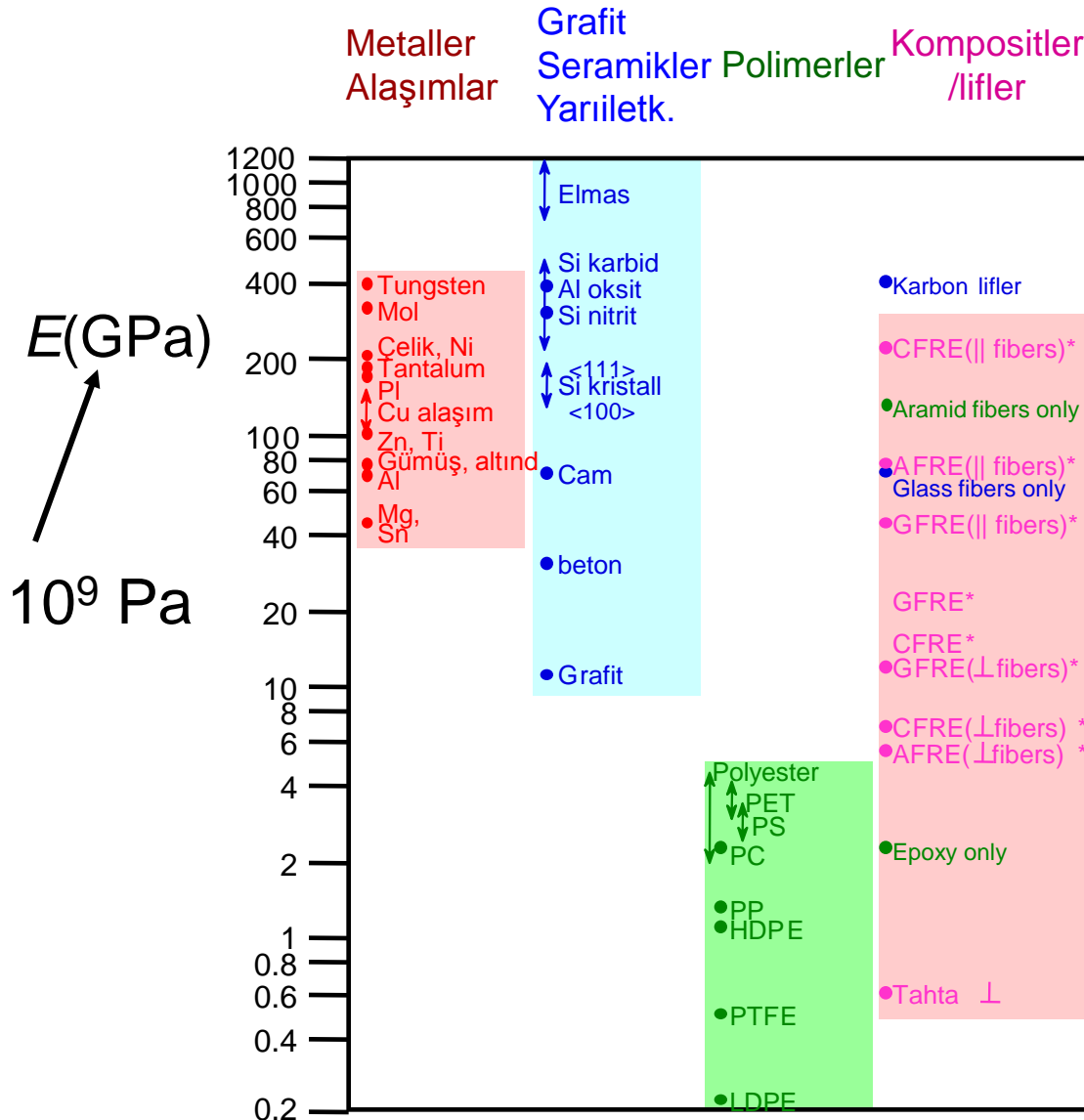
- İzotropik malzemedede :

$$G = \frac{E}{2(1 + \nu)}$$

$$K = \frac{E}{3(1 - 2\nu)}$$

Young Modülü: Karşılaştırma

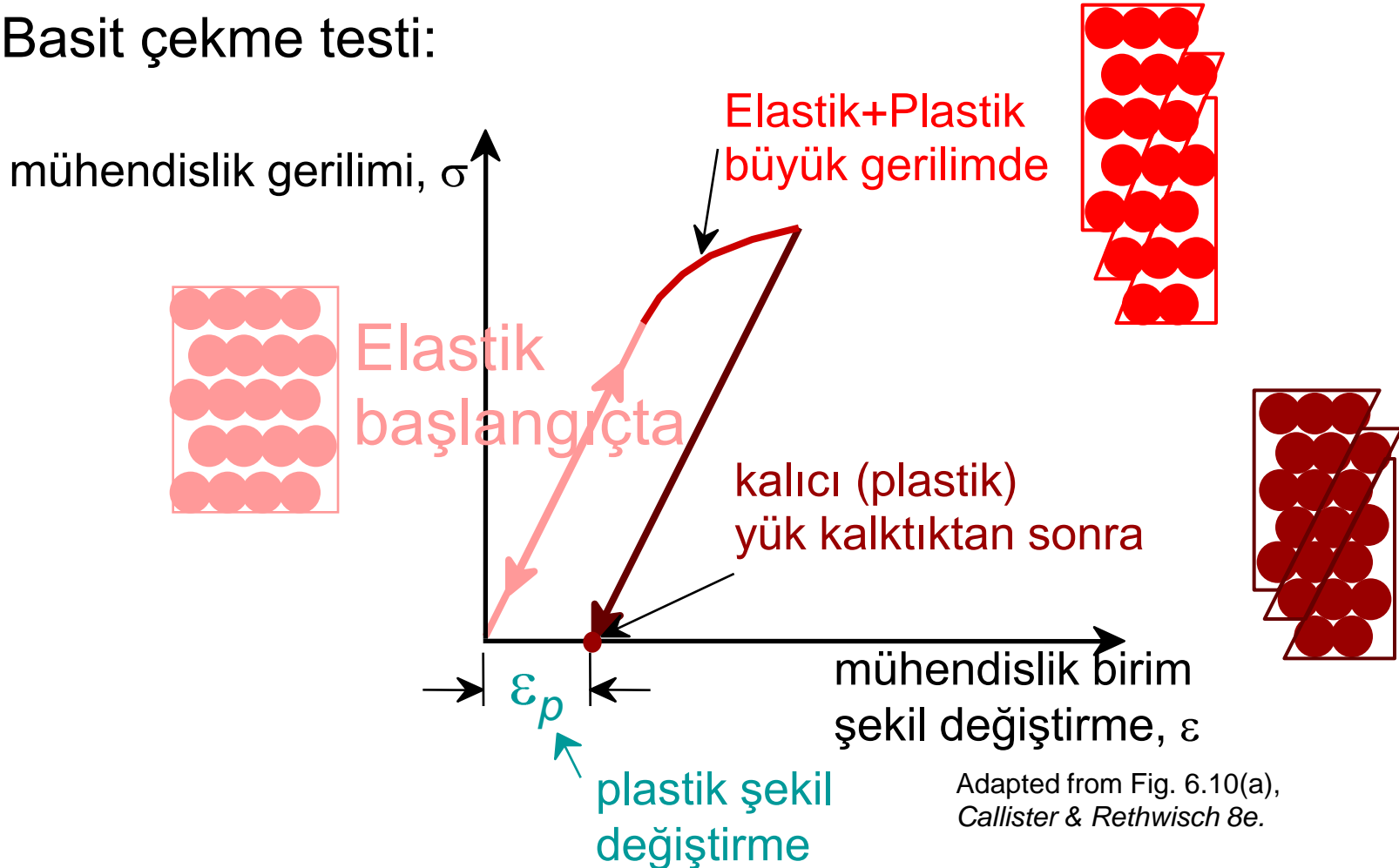
Based on data in Table B.2, *Callister & Rethwisch 8e*. Composite data based on reinforced epoxy with 60 vol% of aligned carbon (CFRE), aramid (AFRE), or glass (GFRE) fibers.

Plastik (Kalıcı) Deformasyon

(düşük sıcaklıklarda, ör. $T < T_{erime}/3$)

- Basit çekme testi:

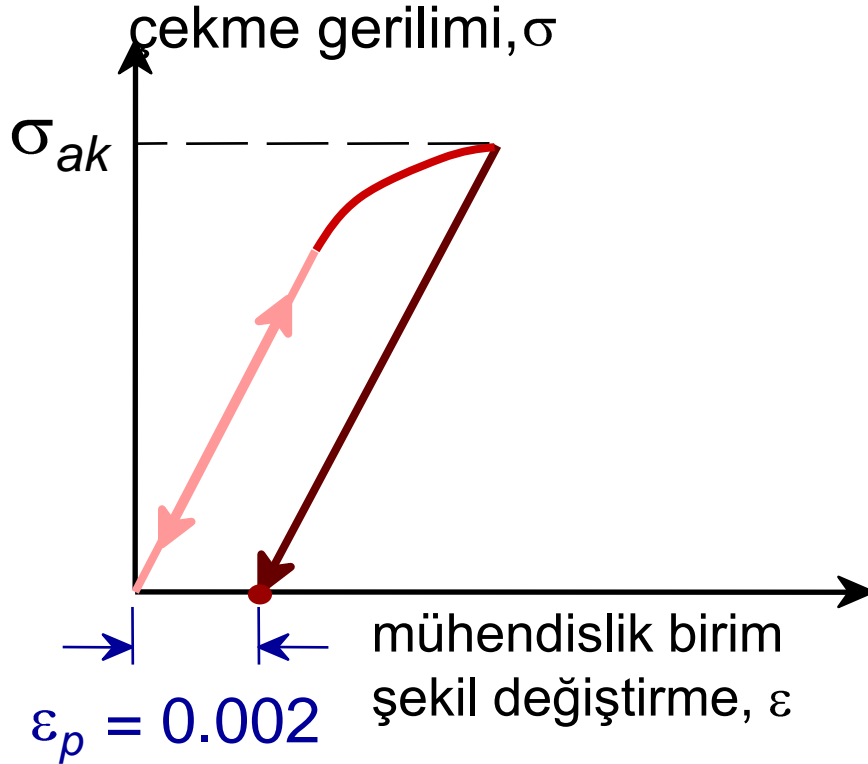
Adapted from Fig. 6.10(a),
Callister & Rethwisch 8e.

Akma Dayanımı, σ_y

- Plastik deformasyonun **belirgin** başladığı gerilim.

$$\varepsilon_p = 0.002$$

$$\sigma_{ak} = \text{akma dayanımı}$$

Not: 2 inçlik örnek için

$$\varepsilon = 0.002 = \Delta z / z$$

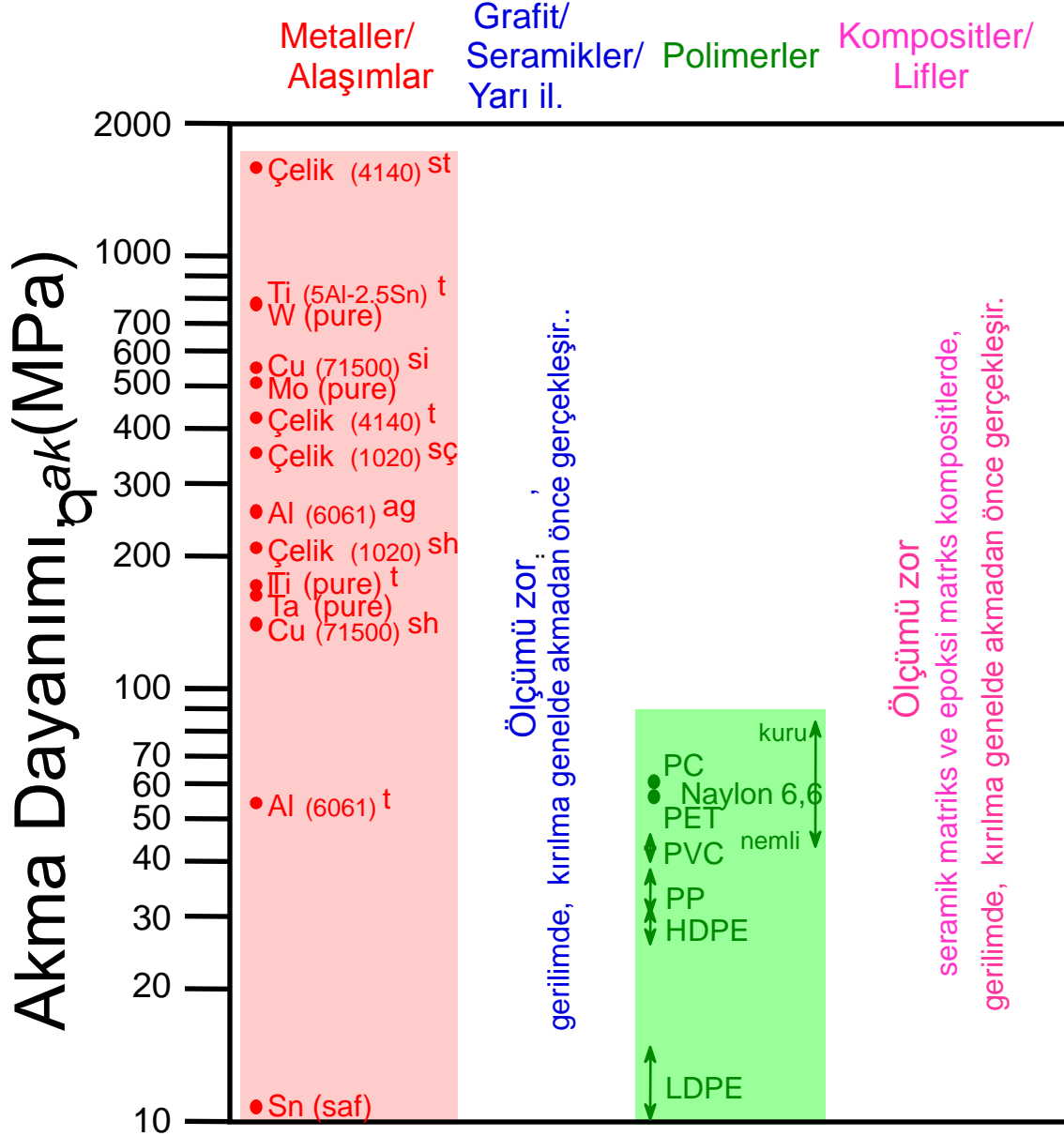
$$\therefore \Delta z = 0.004 \text{ in}$$

Adapted from Fig. 6.10(a),
Callister & Rethwisch 8e.

Akma Dayanımı: Karşılaştırma

Oda sıcaklığı değerleri

Based on data in Table B.4, Callister & Rethwisch 8e.

t = tavllanmış

sh = sıcak haddelenmiş

y = yaşlanmış

sç = soğuk çekilmiş

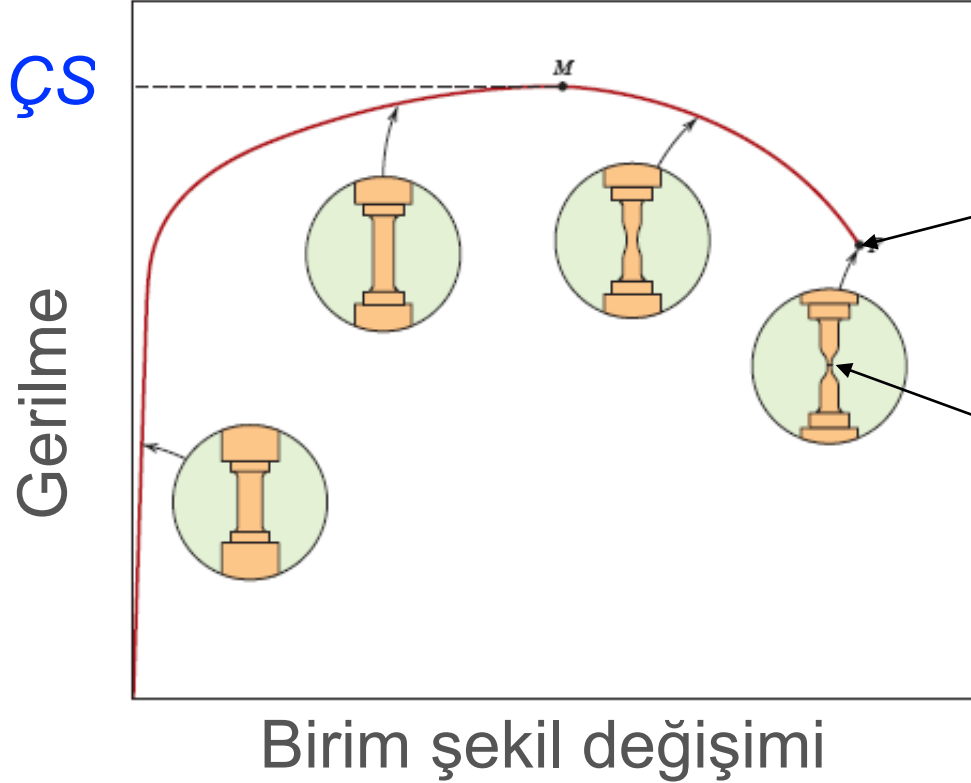
si = soğuk işlem

st = su verilmiş & temperlenmiş

Çekme Dayanımı, ÇD

- Mühendislik gerilim ve şekil değiştirme eğrisinde maksimum nokta.

Adapted from Fig. 6.11,
Callister & Rethwisch 8e.

F = kopma veya
son gerilim

Boyun – gerilim
konsantrasyonu
oluşur.

- **Metaller:** Farkedilir daralma (boyun) gözlenir.
- **Polymerler:** kırılacakları sıra daralma gözlenir.

Çekme Gerilimi: Karşılaştırma

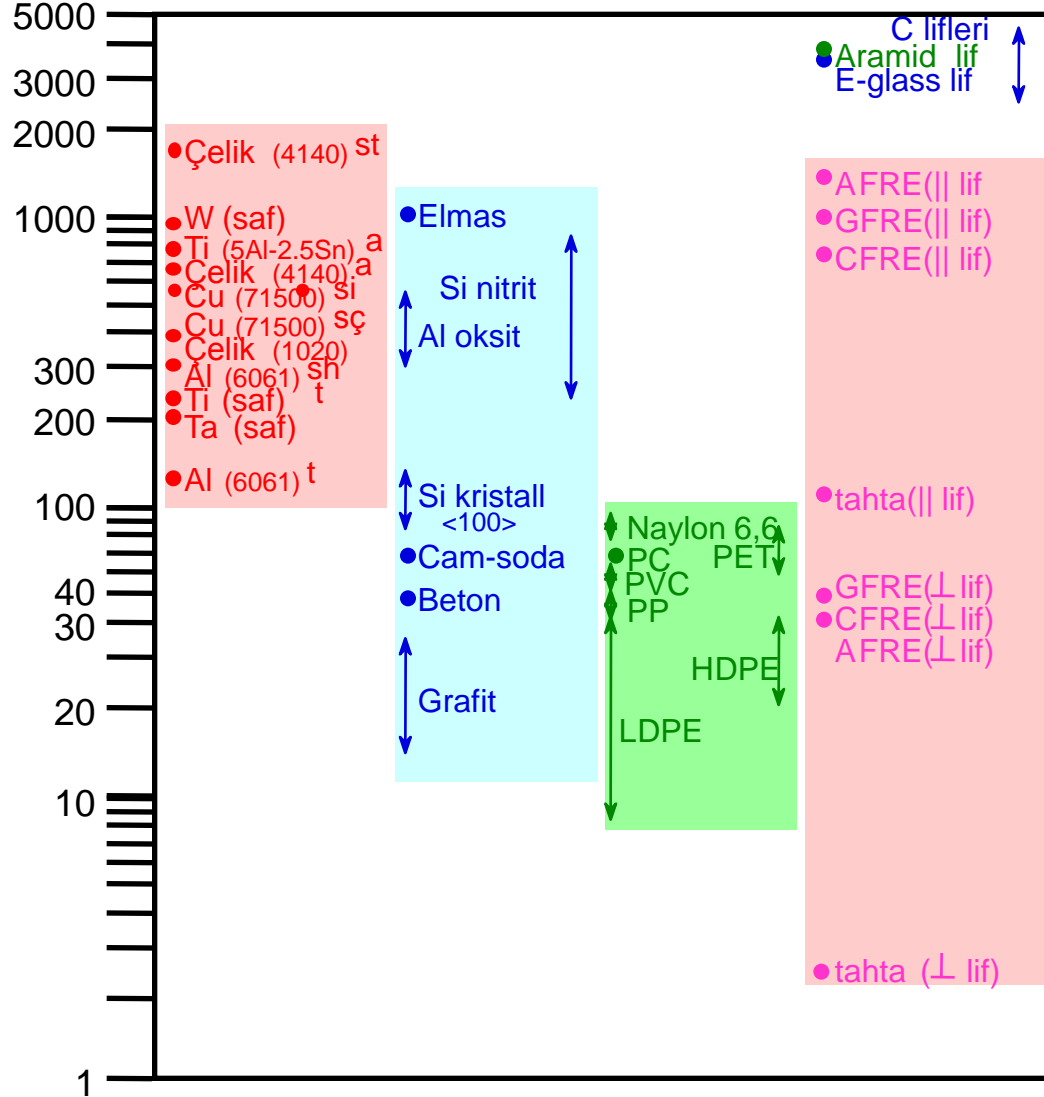
Metaller/
Alaşımlar

Grafit/
Seramikler/
Yarı iletk.

Polimerler

Kompozitler/
lifler

Tensile strength, ÇS (MPa)

Oda sıcaklığı değerleri

Based on data in Table B.4,
Callister & Rethwisch 8e.

t = tavllanmış

sh = sıcak haddelenmiş

y = yaşlanmış

sç = soğuk çekilmiş

si = soğuk işlem

st = su verilmiş & temperlenmiş

AFRE, GFRE, & CFRE =

aramid, cam, & karbon

lifler-takviyeli epoksi

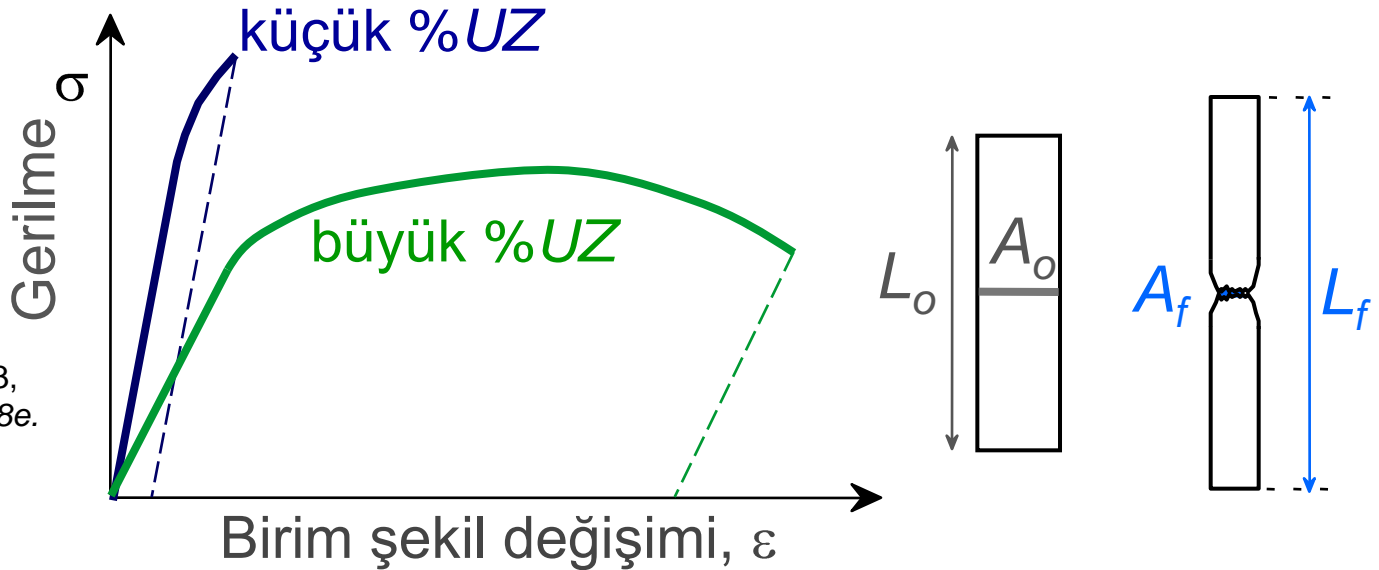
kompozitler, %60 (hacimce)

lifler.

Süneklik

- Kopma anında plastik birim şekil değişimi:
$$\%UZ = \frac{L_f - L_o}{L_o} \times 100$$

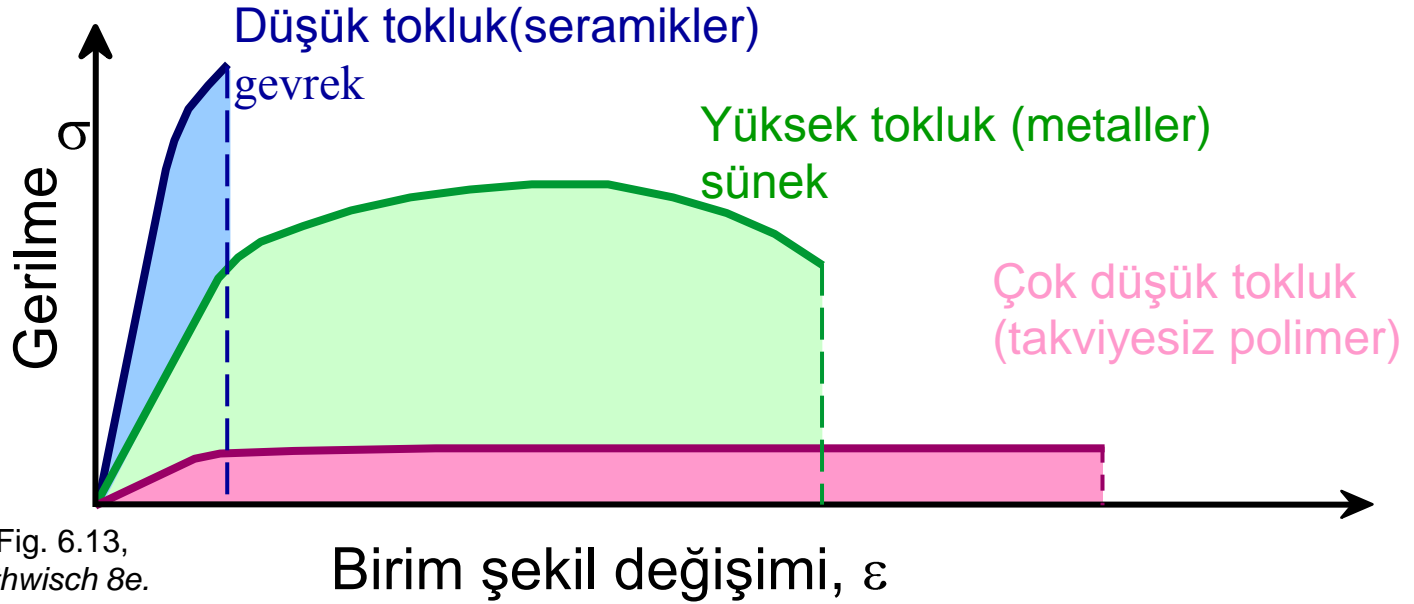
Adapted from Fig. 6.13,
Callister & Rethwisch 8e.

- Başka bir süneklik ölçütü:

$$\%KD = \frac{A_o - A_f}{A_o} \times 100$$

Tokluk

- Malzemenin kırılmadan enerji absorbe etme kabiliyeti.
- Gerilme-şekil değiştirme eğrisinin altında kalan alan.

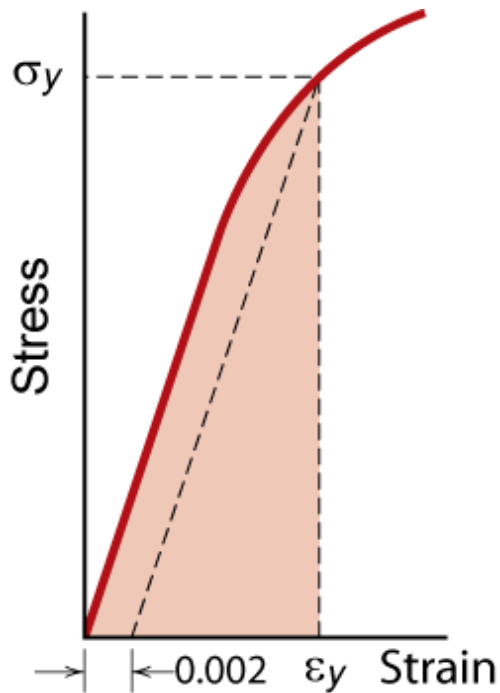

Adapted from Fig. 6.13,
Callister & Rethwisch 8e.

Gevrek kırılma: elastik enerji
Sünek kırılma: elastik + plastik enerji

Rezilyans, U_r

- Elastik şekil değişimi sırasında enerji absorbe etme özelliği.
  - Enerji en iyi elastik bölgede toplanır.

$$U_r = \int_0^{\epsilon_y} \sigma d\epsilon$$

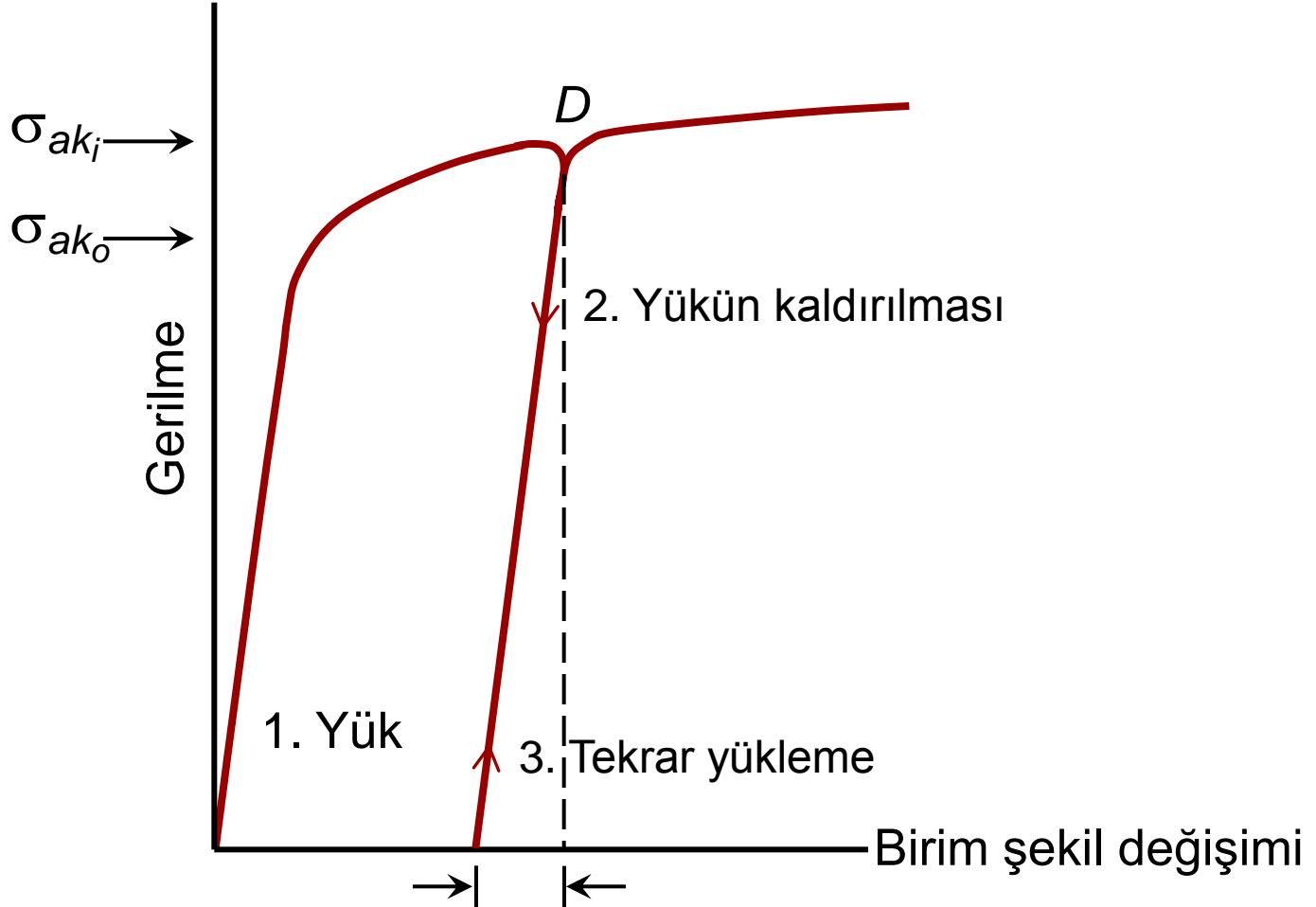
Lineer gerilim-şekil
değişimi
düşünüldüğünde;

$$U_r \approx \frac{1}{2} \sigma_y \epsilon_y$$

Adapted from Fig. 6.15,
Callister & Rethwisch 8e.

Elastik Geri Gelme

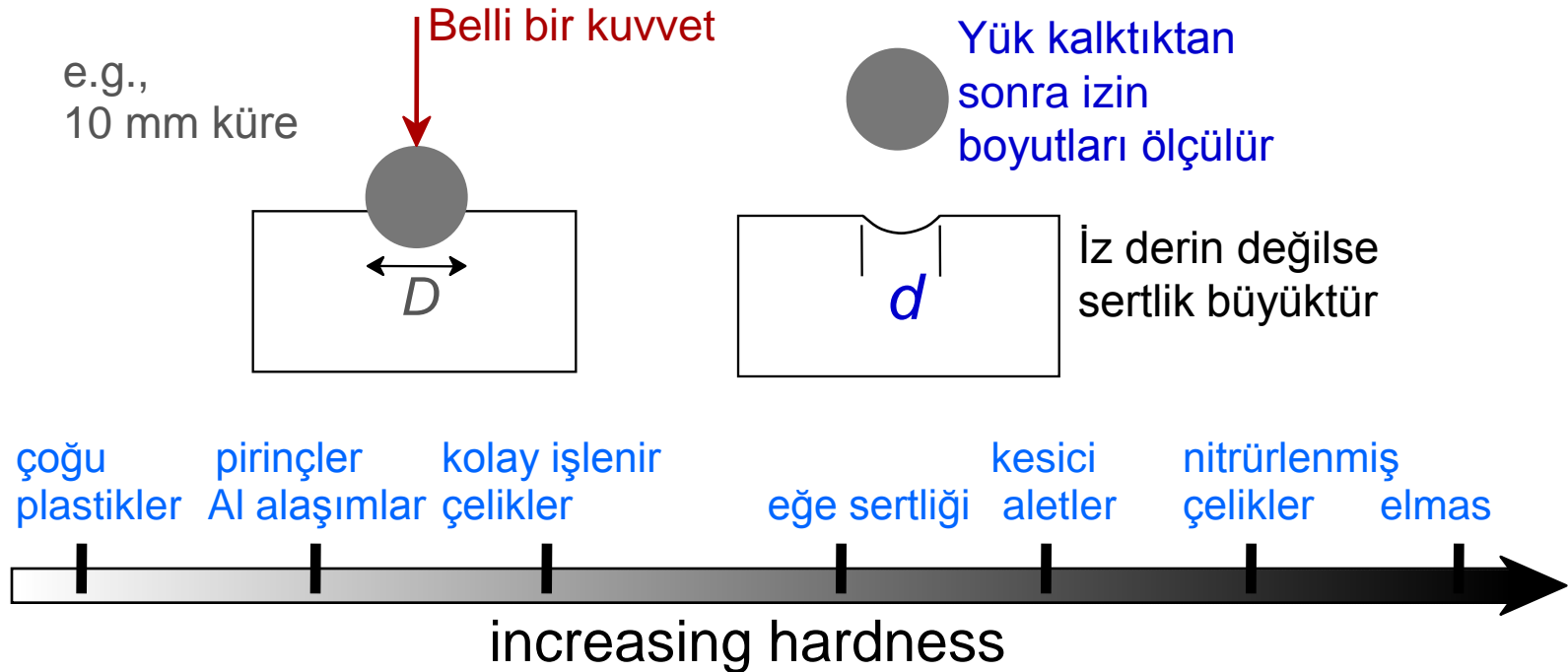
Elastik olarak geri gelen şekil değişimi

Adapted from Fig. 6.17,
Callister & Rethwisch 8e.

Sertlik

- Malzemenin yerel plastik deformasyona gösterdiği direncin ölçütü.
- Büyük sertlik:
  - plastik deformasyona veya baskıda kırılmaya olan dayanıklılık ve
  - aşınma özelliklerinin daha iyi olmasıdır.

Sertlik: Ölçümü

- Rockwell Sertliği

- Baskıcı uçta kolay bozulma olmaz.
- Her skalada en yüksek değer 130 olsada okunan aralık 20-100 dür.
- Ön yük 10 kg
- Ana yük 60 (A), 100 (B) & 150 (C) kg
  - A = elmas, B = 1/16 inç bilya, C = elmas

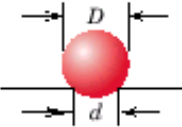

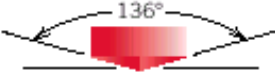

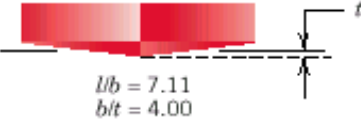

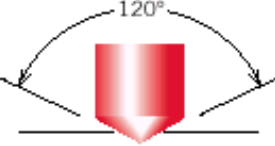

- HB = Brinell Sertliği

- ζD (psia) = 500 x HB
- ζD (MPa) = 3.45 x HB

Sertlik: Ölçümü

Table 6.5 Hardness Testing Techniques

Test	Indenter	Shape of Indentation		Load	Formula for Hardness Number ^a
		Side View	Top View		
Brinell	10-mm sphere of steel or tungsten carbide			P	$HB = \frac{2P}{\pi D [D - \sqrt{D^2 - d^2}]}$
Vickers microhardness	Diamond pyramid			P	$HV = 1.854P/d_1^2$
Knoop microhardness	Diamond pyramid			P	$HK = 14.2P/l^2$
Rockwell and Superficial Rockwell	<ul style="list-style-type: none"> Diamond cone $\frac{1}{16}, \frac{1}{8}, \frac{1}{4}, \frac{1}{2}$ in. diameter steel spheres 	 	 	<ul style="list-style-type: none"> 60 kg 100 kg 150 kg } Rockwell <ul style="list-style-type: none"> 15 kg 30 kg 45 kg } Superficial Rockwell	

^a For the hardness formulas given, P (the applied load) is in kg, while D , d , d_1 , and l are all in mm.

Source: Adapted from H. W. Hayden, W. G. Moffatt, and J. Wulff, *The Structure and Properties of Materials*, Vol. III, *Mechanical Behavior*. Copyright © 1965 by John Wiley & Sons, New York. Reprinted by permission of John Wiley & Sons, Inc.

Gerçek Gerilme & Şekil Değişirme

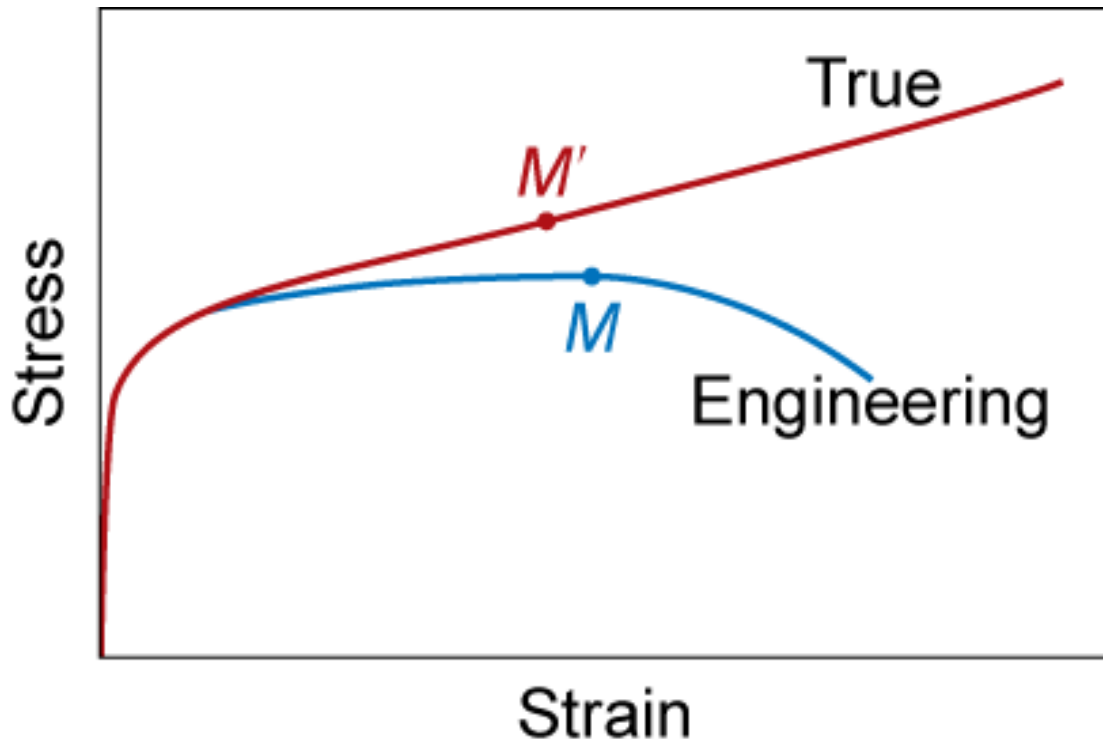
Not: K.A. örnek çekildikçe değişir.

• Gerçek gerilme $\sigma_G = F/A_i$

$$\sigma_G = \sigma (1 + \epsilon)$$

• Gerçek şekil değ. $\epsilon_G = \ln \left(\ell_i / \ell_o \right)$

$$\epsilon_G = \ln (1 + \epsilon)$$

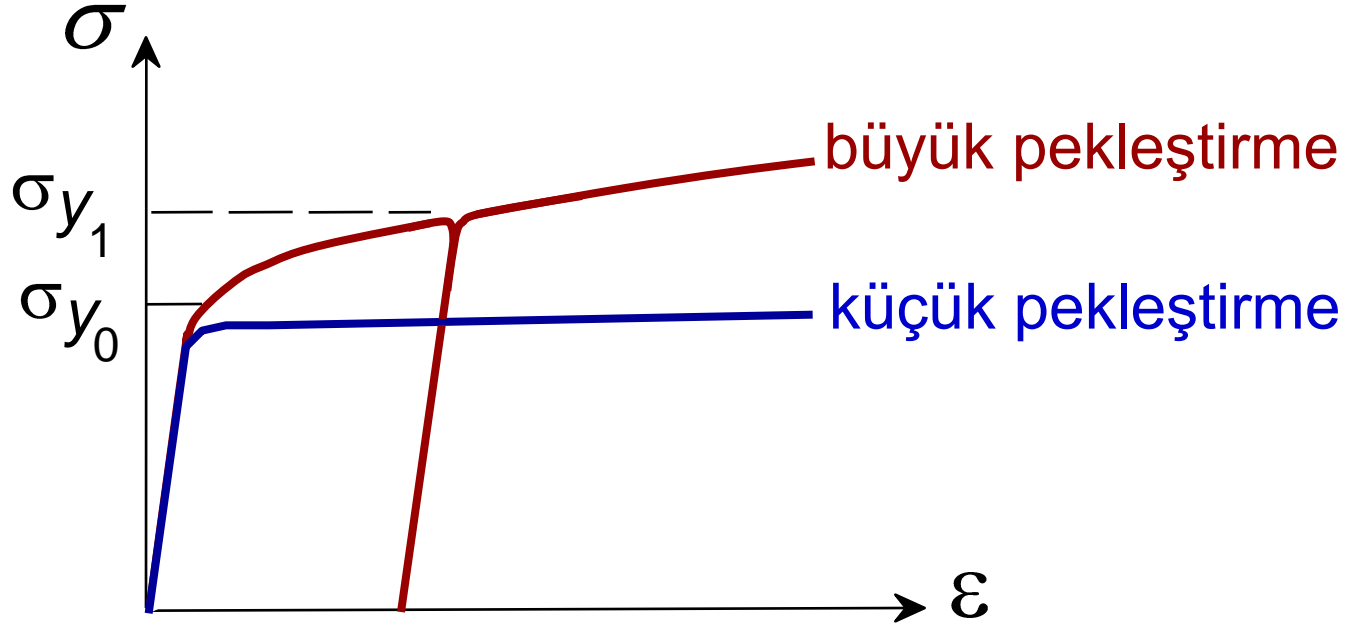

Adapted from Fig. 6.16,
Callister & Rethwisch 8e.

Pekleřtirme

- σ_y nin plastik deformasyon sonucu artması.

- gerilme –şekil değiştirme eğrisinin boyun vermeye başladığı noktaya kadar ki değişim :

$$\sigma_T = K(\epsilon_T)^n$$

“gerçek” gerilme (F/A)

“gerçek” şekil değ.: $\ln(L/L_0)$

Pekleřme üsteli:
 $n = 0.15$ (bazı çelikler)
to $n = 0.5$ (bazı bakırlar)

Malzeme Özelliklerinin Değişimi

- Elastik modülü malzemenin bir özelliğidir.
- Kritik özellikler malzemedeki var olan hatalardan (kusurlar, homojen olamama, v.b.). Örnekten örneğe değişim görülür.
- İstatistik:

– Ortalama

$$\bar{x} = \frac{\sum x_n}{n}$$

– Standart Sapma

$$s = \left[\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n-1} \right]^{\frac{1}{2}}$$

n ver noktası sayısıdır.

Tasarım ve Emniyet Faktörleri

- Tasarım belirsizliği sınırları zorlamamaktır.
- Emniyet katsayısı, S

$$\sigma_{em} = \frac{\sigma_{Ak}}{S}$$

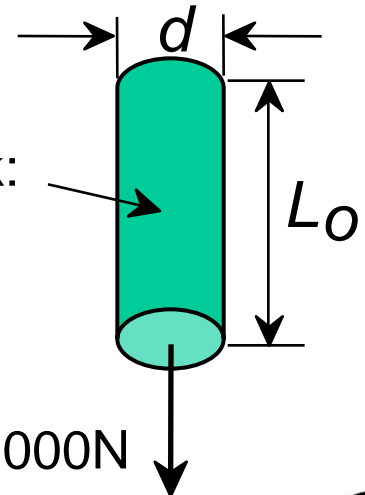
S genelde
1.2 ve 4
arasındadır.

- Örnek: Aşağıda görülen 1045 karbon çeliği akma gerilimi oluşturmayacak uygun çapını hesaplayınız. Emniyet katsayısını 5 alınız.

$$\frac{220,000 N}{\pi(d^2 / 4)} = \frac{\sigma_{Ak}}{5}$$

$$d = 0.067 \text{ m} = 6.7 \text{ cm}$$

1045
karbon çelik:
 $\sigma_y = 310 \text{ MPa}$
 $TS = 565 \text{ MPa}$

$$F = 220,000 N$$

Özet

- **Gerilme ve birim şekil değiştirme:** Yükün ve yerdeğiştirmenin, boyuttan bağımsız ölçümleridir.
- **Elastik** davranış: Bu geri dönüşebilen davranış genel olarak gerilme ve birim şekil değiştirmede lineer ilişki gösterir. Deformasyonu minimuma indirmek için, büyük elastik modülü (E veya G) olan malzeme seçilir.
- **Plastik** davranış: Bu kalıcı deformasyon çekme (veya basma) tek eksenli gerilimi σ_{Ak} ulaştığında gerçekleşir.
- **Tokluk:** Malzemenin kırılmadan enerji absorbe etme kabiliyeti
- **Süneklik:** Kopma anında plastik birim şekil değişimi.

